

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka, soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské a soudce Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatelů **1) J. P.**, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody, zastoupeného Mgr. Štěpánem Mládkem, advokátem se sídlem Skořepka 422/7, Praha 1 – Staré Město, a **2) I. Č.**, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody, zastoupeného prof. JUDr. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem se sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 3 Tdo 145/2021-7695 ze dne 19. května 2021, usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 5 To 6/2020-7462 ze dne 30. září 2020 a rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 48 T 4/2019-7292 ze dne 12. prosince 2019, za účasti **Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a **Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Praze**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 3 Tdo 145/2021-7695 ze dne 19. května 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.
- II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 3 Tdo 145/2021-7695 ze dne 19. května 2021 se proto ruší.
- III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I.

Vymezení věci

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí.

2. Ústavní stížnost prvního stěžovatele byla Ústavnímu soudu doručena dne 20. 8. 2021 a byla doplněna podáním ze dne 5. 11. 2021. První stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví uvedená rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv zaručených čl. 8 odst. 1 a 2, čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 40 odst. 2, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 a 2, odst. 3 písm. a), b) a d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

3. Dne 27. 8. 2021 obdržel Ústavní soud ústavní stížnost druhého stěžovatele, který se domáhal zrušení totožných rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv zaručených v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 2 a 4 Listiny a čl. 6 odst. 1, 2 a 3 a čl. 7 odst. 1 Úmluvy.

4. S oběma ústavními stížnostmi byla spojena žádost o přednostní projednání věci. Protože obě ústavní stížnosti směřovaly proti stejným rozhodnutím obecných soudů, jimiž bylo rozhodnuto v trestní věci stěžovatelů, rozhodl Ústavní soud usnesením č. j. III. ÚS 2300/21-29, II. ÚS 2361/21 ze dne 6. 10. 2021 o spojení ústavních stížností k řízení o ústavní stížnosti, která byla podaná dříve.

II.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

5. První stěžovatel byl v záhlaví uvedeným rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) uznán vinným zločinem podvodu podle § 209 odst. 1, 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „tr. zákoník“). Druhý stěžovatel byl v záhlaví uvedeným rozsudkem městského soudu uznán vinným zločinem podvodu podle § 209 odst. 1, 5 písm. a) tr. zákoníku, spáchaným ve formě pomoci podle § 24 odst. 1 písm. c) téhož zákona.

6. Oba stěžovatelé byli podle § 209 odst. 5 tr. zákoníku odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání 6 let a podle § 56 odst. 2 tr. zákoníku byli pro výkon trestu zařazeni do věznic s ostrahou. Podle § 73 odst. 1 tr. zákoníku byl každému z nich uložen trest zákazu činnosti spočívající v činnosti statutárního orgánu obchodní společnosti či jeho člena, kontrolního orgánu obchodní společnosti či jeho člena, příp. prokuristy, a to na dobu 5 let. Podle § 67 odst. 1 tr. zákoníku a podle § 68 tr. zákoníku byl dále každému z nich uložen peněžitý trest stanovený v 500 denních sazbách ve výši 4 000 Kč, tj. v celkové výměře 2 000 000 Kč, a pro případ, že by některý ze stěžovatelů peněžitý trest ve stanovené lhůtě nevykonal, jim byl podle § 69 odst. 1 tr. zákoníku stanoven náhradní trest odnětí svobody v trvání 2 let. Oběma stěžovatelům byla podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále jen „trestní řád“,

uložena povinnost společně a nerozdílně zaplatit na náhradě škody poškozené obchodní společnosti S. p. e. d. škodu ve výši 139 760 191,30 Kč jako majetkovou škodu způsobenou trestným činem. Podle § 229 odst. 2 trestního řádu byla tato společnost se zbytkem svého nároku na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

7. Podle rozsudku městského soudu se první stěžovatel dopustil trestného jednání v době od 10. 9. 2008 do 30. 4. 2011 v Praze jako osoba jednající za obchodní společnost I. (nyní S. p. e. d.) a člen představenstva společnosti M. A. a později též ředitel společnosti I. po předchozí společné dohodě s druhým stěžovatelem jako jediným jednatelem a společníkem obchodní společnosti F. První stěžovatel měl poškozenou společnost I. úmyslně uvést v omyl spočívající v tom, že členům jejího statutárního orgánu, P. H. a T. M., zamlčel podstatné skutečnosti o obsahu i důvodech uzavření účelových zprostředkovatelských smluv mezi společnostmi I. a společností F., jejichž předmětem byla zprostředkovatelská činnost společnosti F. ve prospěch společnosti I. při vyjednávání další spolupráce společnosti I. se zdravotní pojišťovnou (dále jen „ZP“). Městský soud dospěl k závěru, že oba stěžovatelé přitom věděli, že činnost ve smyslu zprostředkovatelských smluv uzavřených mezi společnostmi I. a společností F. nebude ve skutečnosti vykonávána. Tyto smlouvy nechal první stěžovatel uzavřít a druhý stěžovatel uzavřel dne 10. 9. 2008.

8. Uvedené smlouvy z podnětu prvního stěžovatele podepsali za společnost I. její statutární zástupci, předseda představenstva P. H. a místopředseda představenstva T. M. Těm podle rozsudku městského soudu nebylo známo, že v předmětu smluv o spolupráci jde jen o deklaraci fiktivních činností společnosti F., přičemž neměli bližší informace o faktických úkonech, které by měly být na základě uvedených smluv realizovány, ani jaká odměna je za uvedené faktické úkony stanovena. Svědek H. považoval společnost F. za jednu ze společností, které se podílejí na registraci pojištěnců v systému vedeném společností I. Tyto smlouvy o spolupráci byly následně doplněny dodatky uzavřenými dne 1. 4. 2009 a 28. 1. 2010, které upravovaly jen výši provize vyplácené zprostředkovateli. Následně z podnětu ředitele společnosti I., prvního stěžovatele dne 1. 10. 2010 podepsal P. H. společně s prvním stěžovatelem, jako statutární zástupci za společnost I., dohodu se společností F., za kterou jednal druhý stěžovatel, a společností M. A., za níž jednali předseda představenstva P. H. a první stěžovatel jako člen představenstva, v níž se všechny tyto označené smluvní strany dohodly, že společnost M. A. vstupuje namísto společnosti I. do všech jejích práv a závazků vůči společnosti F., ze smlouvy o spolupráci číslo 3/2008, uzavřené dne 10. 9. 2008, a to s účinky ke dni podpisu této dohody.

9. Jak dále vyplývá z rozsudku městského soudu, druhý stěžovatel na základě výše popsaných smluv vystavoval jménem společnosti faktury na společnost I. a následně i na společnost M. A. s nikdy nerealizovaným zdanitelným plněním podle výše uvedených smluv, které mělo spočívat ve zprostředkovatelské činnosti společnosti F. vůči ZP, když proto, aby mohl jmenovaný zmíněné faktury vystavovat, mu byly poskytovány kopie faktur vystavených společností I. za služby poskytované touto společností ZP, které ZP společnosti I. proplatila, a to konkrétně služby podle:

- smlouvy o poskytování služeb akvizice nových pojištěnců, akvizice nových klientů I. a služby získání souhlasu klientů I. s předáním kontaktních údajů zdravotní pojišťovně pro ZP ze dne 11. 12. 2008,

- dodatku č. 2 ze dne 10. 11. 2008 ke smlouvě o poskytování služeb shromažďování, evidence a zpřístupnění informací o zdravotní péči a jejich výsledcích ZP, uzavřené dne 19. 12. 2007, ve znění dodatku č. 1 uzavřeného dne 30. 4. 2008,
- smlouvy o poskytování služby osobní účet pojištěnce ZP prostřednictvím systému I. ze dne 10. 11. 2008,

přičemž na základě faktur vystavovaných druhým stěžovatelem společností F. byly z bankovních účtů společností I. a M. A. propláceny na účet společnosti F. finanční prostředky podle v rozsudku blíže specifikovaných faktur. Takto byly z účtu společnosti I. uhrazeny v roce 2008 částka v celkové výši 8 432 854,00 Kč, v roce 2009 částka v celkové výši 93 127 875,30 Kč a v roce 2010 částka v celkové výši 38 199 462,00 Kč. Z účtu společnosti M. A. byla v roce 2010 uhrazena částka v celkové výši 29 376 288,00 Kč.

10. Městský soud dovedl, že oba stěžovatelé takto jednali, ačkoli věděli, že veškerá jednání s ZP ohledně uzavření dalších smluv se společností I. vede za společnost I. pouze první stěžovatel. Žádný další zprostředkovatel se na uzavření smluv nepodílel, druhý stěžovatel neprováděl pro společnost I. žádné činnosti podle výše citovaných smluv o zprostředkování, kdy společnost I. jako jediný v úvahu přicházející dodavatel požadovaných služeb, byla ze strany ZP vyzvána k uzavření smlouvy v průběhu jednacího řízení bez uveřejnění s odkazem na § 23 odst. 4 písm. a) zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách. Byla totiž vlastníkem patentu CZ XY, vydaného dne 9. 3. 2007 Úřadem průmyslového vlastnictví, jímž byla poskytnuta patentová ochrana systému I., který je vynálezem. Městský soud dodal, že ZP již navíc využívá patentově chráněný systém I., který pro její pojištěnce provozuje společnost I. na základě Smlouvy o poskytování služeb shromažďování, evidence a zpřístupnění informací o zdravotní péči a jejich výsledcích ZP, která nabyla účinnosti dnem podpisu smluvních stran dne 17. 12. 2007 a byla uzavřena na dobu neurčitou. Městský soud dále uvedl, že oba stěžovatelé rovněž věděli, že druhý stěžovatel ani nikdo jiný nevykonal za společnost F. žádnou činnost ve prospěch společnosti I. tak, aby tato měla příležitost uzavřít s ZP konkrétní uvedené smlouvy, které byly bez přispění společnosti F. následně uzavřeny mezi společností I. a ZP.

11. Uvedené finanční prostředky připsané na účet společnosti F. použil druhý stěžovatel následně tak, že v letech 2009 až 2010 si nechal vyplatit většinu z této částky jako odměnu jednatele společnosti F., když finanční prostředky postupně převáděl z bankovního účtu této společnosti na svůj soukromý účet. V roce 2009 nechal postupně ze společnosti F. vyplatit částku v celkové výši 8 498 599,00 Kč prvním stěžovateli jako mzdu v pracovním poměru ke společnosti F., ačkoli ten žádnou pracovní činnost v této společnosti ve skutečnosti nevykonával. V důsledku tohoto jednání stěžovatelé způsobili společně škodu společnosti I. ve výši 139 760 191,30 Kč a společnosti M. A. škodu ve výši 29 376 288,00 Kč.

12. Usnesením Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 30. 9. 2020 č. j. 5 To 6/2020-7462 byla odvolání obou stěžovatelů podle § 256 trestního řádu zamítnuta. Stejně tak bylo podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítnuto odvolání S. p. e. d., které směřovalo proti části výroku rozsudku městského soudu, kterým byla tato společnost se zbytkem svého nároku na náhradu škody odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních.

13. Dovolání obou stěžovatelů byla usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2021 podle § 265i odst. 1 e) trestního řádu odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Nejvyšší soud nejprve popsal předchozí průběh řízení, a následně shrnul dovolací argumentaci stěžovatelů a vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství. V odůvodnění Nejvyšší soud shledal, že skutkové závěry nižších soudů jsou založeny na rozsáhlém dokazování a logicky z něj vyplývají. Odkázal na závěry městského soudu, který se podle Nejvyššího soudu vypořádal s provedenými důkazy i s námitkami obviněných. Mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy pak podle názoru Nejvyššího soudu nelze shledat nesoulad, natožpak extrémní nesoulad, který by odůvodňoval zásah do těchto skutkových zjištění a kasaci napadeného rozhodnutí. Za zjevně neopodstatněnou označil Nejvyšší soud námitku týkající se absence posouzení časové působnosti trestních předpisů. Dovodil, že v jejich věci byla trestná činnost ukončena až v říjnu 2010, tedy po nabytí účinnosti trestního zákoníku. V souladu s § 2 odst. 2 tr. zákoníku v návaznosti na § 2 odst. 4 tr. zákoníku podle Nejvyššího soudu nalézací soud správně užil trestního zákoníku a úvahy nad posouzením případné aplikace § 88 odst. 1 tr. zákoníku by tak byly více než nadbytečné.

14. Ve vztahu k námitce porušení práva na spravedlivý proces změnou právní kvalifikace Nejvyšší soud uvedl, že je otázkou, zda tuto změnu mohli s ohledem na probíhající dokazování stěžovatelé očekávat. Odkázal na průběh řízení a konstatoval, že po celou dobu řízení bylo jednáno o totožném skutku, přičemž obvinění v rámci své obhajoby pokryli i eventuální posouzení jejich jednání jakožto trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1, 5 písm. a) tr. zákoníku, měli možnost uplatnit adekvátní obhajobu a případné návrhy na doplnění dokazování v rámci odvolacího řízení. Obhajoba obviněných byla totiž podle Nejvyššího soudu celou dobu zaměřena k prosazení závěru, že skutek se nestal, tedy že statutární orgány společnosti I. věděly o obsahu činností druhého stěžovatele pro společnost I., o právech a z nich vyplývajících důsledcích ze zprostředkovatelských smluv o spolupráci, že společnosti I. nebyla způsobena žádná škoda a že konkrétní činnost druhého stěžovatele měla významný vliv na úspěch jednání o prodloužení spolupráce mezi společnostmi ZP a I., kdy bezprostředně hrozilo přerušení této spolupráce ze strany ZP. Neoznámením změny právní kvalifikace v předstihu tak podle Nejvyššího soudu nedošlo v projednávaném případě ke krácení práv stěžovatelů.

15. Nejvyšší soud se závěrem své argumentace vyjádřil k naplnění podmínek pro uložení peněžitého trestu podle § 67, § 68 a 69 tr. zákoníku, přičemž dospěl k závěru, že uložený trest je trestem přípustným. Na straně obviněných podle Nejvyššího soudu nebyly zjištěny takové skutečnosti, které by byly překážkou dobytosti, a tedy i samotného uložení tohoto druhu trestu. Soud při zjišťování majetkových poměrů obou obviněných vyšel primárně z informací, které mu sami obvinění sdělili o svých majetkových poměrech. Připustil, že si lze představit pečlivější postup a opatření podrobnějších podkladů k posouzení uložení peněžitého trestu a stanovení jeho výše, jedná se o postup, který je akceptovatelný, ve prospěch obviněných a postačující k závěru, zda obvinění měli v době rozhodnutí soudu dostatek prostředků k úhradě peněžitého trestu.

III. Argumentace stěžovatelů

16. Ačkoli každý ze stěžovatelů podal samostatnou ústavní stížnost, v nich uplatněné argumenty se částečně překrývají a jejich námitky lze proto shrnout společně.

17. Nejvyšší soud podle stěžovatelů porušil zásadu kontradiktornosti řízení vyplývající z čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy tím, že jim neumožnil reagovat na podrobné vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k jejich dovolání. Toto vyjádření bylo přitom způsobilé ovlivnit a také ovlivnilo rozhodnutí Nejvyššího soudu, který z něj převzal argumentaci k namítané absenci posouzení časové působnosti trestních zákonů, k namítané překvapivé změně právní kvalifikace nalézacím soudem, k namítanému opominutí důkazů odvolacím soudem nebo uložení nedobytného trestu. Stěžovatelé by možnosti reagovat na vyjádření nepochybně využili. První stěžovatel v doplnění ústavní stížnosti ze dne 5. 11. 2021 předestřel i její argumentaci, která by upozornila na nesprávnost argumentace Nejvyššího státního zastupitelství, resp. na to, že se v daném konkrétním případě Nejvyšší státní zastupitelství řadu zásadních dovolacích námitek mívá, resp. že je podle stěžovatele dokonce zcela programově vynechává. První stěžovatel dodal, že pokud by mu byla poskytnuta možnost podat repliku k vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství, mohla by tato replika ovlivnit rozhodovací úvahy Nejvyššího soudu v tom smyslu, že by mohl dospět k odlišnému závěru.

18. Dále stěžovatelé namítají překvapivou změnu právní kvalifikace skutku. Zatímco podle obžaloby se měli dopustit zločinu zpronevěry podle § 206 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku, městský soud je odsoudil za zločin podvodu podle § 209 tr. zákoníku. Jde přitom o odlišné skutkové podstaty a obhajoba je u každé z nich rozdílná. Napadený rozsudek měl proto podle stěžovatelů povahu překvapivého rozhodnutí. V rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy stěžovatelé nebyli po celou dobu trestního řízení podrobně seznámeni s povahou a důvody obvinění proti nim a neměli přiměřený čas a možnost k přípravě obhajoby. Na změnu kvalifikace nebyla obhajoba v průběhu hlavního líčení upozorněna. Změna nebyla zdůvodněna ani během ústního odůvodnění rozsudku, ani v jeho písemném vyhotovení. Předmětné pochybení městského soudu nebylo podle stěžovatelů následně zhojeno ani v odvolacím a dovolacím řízení. Dodávají, že vrchní soud nadto neprovedl navrhované důkazy, které dokládaly, že jednání obviněných nemohlo naplnit skutkovou podstatu trestného činu podvodu.

19. Námitky stěžovatelů dále směřují vůči skutkovým zjištěním obecných soudů. Obecné soudy měly v rozporu se zásadou *in dubio pro reo* zaručenou v čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy, zásadami podle § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu a požadavkem náležitého odůvodnění podle § 125 odst. 1, resp. § 134 odst. 2 trestního řádu učinit skutková zjištění, která jsou v extrémním rozporu s provedenými důkazy. Z jejich strany byly opomenuty zásadní důkazy mající vliv na skutkové hodnocení věci (zejména provedení výslechů osob z řad vedení společnosti I. a ZP), obsah některých provedených důkazů byl desinterpretován (např. obsah výpovědi svědka H. k okolnostem nejistého dalšího trvání projektu společnosti I. u ZP) a některá skutková zjištění byla ignorována (zejména zjištění týkající se činnosti stěžovatele vykonávané pro společnost I. či vědomost statutárů společnosti I. o obsahu podepisovaných smluv se společností F.).

20. Předmětný extrémní rozpor stěžovatelé spatřují ve skutkovém zjištění, že první stěžovatel měl zástupcům společnosti I., svědkům H. a M., zamlčet podstatné skutečnosti o obsahu i důvodech uzavření údajně fiktivních smluv o spolupráci s tím, že pokud by tito svědkové informace měli, smlouvy by za společnost I. pravděpodobně neuzavřeli. Z výpovědi svědků M. a H. (u posledně uvedeného z výpovědi v přípravném řízení) vyplývá podle stěžovatelů pravý opak. Oba věděli, z jakého důvodu jsou smlouvy podepisovány a jaká plnění z nich budou ve vztahu ke společnosti F. vyplývat. Svědek M. uvedl, že měl možnost si smlouvy přečíst a věděl, co podepisuje. Z pozice výkonného ředitele I. se v rozhodné době účastnil řady jednání na ZP přímo se stěžovateli. Svědek H. konstatoval, že o činnosti stěžovatele na základě těchto smluv věděl a vnímal ji jako přínos, a „kdyby přišel Č. s nabídkou, že by chtěl podíl ve společnosti, která tenkrát měla miliardovou hodnotu, tak bychom mu ho dali, protože to podle mě bylo absolutně klíčové pochopení toho, kde my jsme jako lékaři vůbec nebyli schopni.“ Podle e-mailové komunikace měl první stěžovatel zástupce společnosti I. sám iniciativně a průběžně o výsledcích jednání ve ZP informovat a nic nezamlčovat. Zástupci společnosti I. navíc jednali mnohdy s ZP sami napřímo. Tyto důkazy navíc nebyly podle stěžovatelů v napadených rozhodnutích vypořádány.

21. Ukázkovým příkladem toliko pravděpodobnostního závěru obecných soudů v neprospěch stěžovatele (v rozporu se zásadou *in dubio pro reo*) je podle stěžovatelů závěr rozsudku městského soudu (bod 59), že „pokud by členům představenstva společnosti I. byly známy všechny klíčové skutečnosti, včetně výše odměny, která měla být na základě předmětných smluv o spolupráci vyplácena, pak by podpisu smluv s největší pravděpodobností vůbec nedošlo, resp. došlo za jiných podmínek“. Městský soud podle stěžovatelů přiznává, že neví, za jakých okolností by svědkové M. a H. smlouvy o spolupráci podepsali nebo nepodepsali. Pouze připouští, že „za jiných podmínek“ by je podepsali, čímž popírá skutkový závěr, že smlouvy o spolupráci nemají vůbec žádné opodstatnění a neměly by být vůbec uzavřeny v žádné podobě.

22. Stěžovatelé nesouhlasí se závěrem, že smlouvy o spolupráci jsou fiktivní, bez reálného plnění. V ústavní stížnosti prvního stěžovatele je shrnuto, že se společnosti I. nedařilo vytvořit akceptovatelnou nabídku pro ZP, na jejímž základě by po roce 2008 pokračovala a byla rozvinuta jejich spolupráce. Tato společnost proto oslovila druhého stěžovatele, který byl v minulosti náměstkem ředitele ZP, a který deklaroval, že je schopen vytvořit nabídku a zajistit uzavření smluv. Možnost ukončení spolupráce mezi společností I. a ZP, nepřijde-li s něčím novým a smysluplným, prokazují výpověď svědka H., jeho e-mailová komunikace a zápisy ze správní rady ZP.

23. Druhý stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že na základě smluv o spolupráci vykonával doložitelnou a významnou činnost pro společnost I., která měla zásadní přínos pro pokračování smluvního vztahu mezi I. a ZP po konci roku 2008. Svou činnost při hlavním líčení doložil a své vyjádření doplnil i v příloze svého doplnění odvolání ze dne 23. 9. 2020. Svědci H. a M. vypověděli, že druhý stěžovatel se účastnil jednání za společnost I. s cílem vyjednat uzavření smluv mezi společností I. a ZP. Svědek M. označil druhého stěžovatele za klíčovou osobu s tím, že v okamžiku, kdy začal být členem vyjednávacího týmu za společnost IZIP, „tak to tam rozjel“. Svědek H. zase podrobně vysvětlil, že právě druhý stěžovatel vymyslel celou konstrukci nabídky, která byla následně ZP akceptována.

24. Podle prvního stěžovatele je závěr obecných soudů o fiktivnosti smluv o spolupráci postaven výlučně na rozporech ve výpovědích stěžovatelů, které se týkají jen doby, kdy měl druhý stěžovatel poskytovat své služby společnosti I. První stěžovatel vypověděl, že to bylo již v době před podpisem smluv o spolupráci, kdy byl druhý stěžovatel ještě ve ZP, zatímco druhý stěžovatel uvedl, že až poté. První stěžovatel na pravdivosti své výpovědi trvá. Z jakého důvodu druhý stěžovatel vypověděl v tomto směru odlišně, mu není známo. Každý tak podle námitek stěžovatelů mohl vnímat okolnosti spolupráce od počátku poněkud jinak. Druhý stěžovatel případně nechtěl ve své výpovědi uvádět, že již v době, kdy pracoval pro ZP, jednal ve prospěch společnosti I. Výpověď prvního stěžovatele tím nicméně vyvrácena nebyla. Různost výpovědí rovněž neprokazuje bez důvodných pochybností, že smlouvy o spolupráci byly fiktivní. Také podle druhého stěžovatele je závěr o fiktivnosti smluv založen na spekulacích, dohadách, nevyjasněných pravděpodobnostních závěrech a vyslovených podezřeních. Některé z těchto spekulací později podle stěžovatelů zpochybnil i Nejvyšší soud, když uvedl, že bylo vyvráceno antedatování smluv, a dále, že závěr soudů, podle něhož spolupráce mezi společností I. a ZP nemusela být ukončena v roce 2009, o ničem nevypovídá, což platí i pro obecnost obsahu smluv o spolupráci.

25. Stěžovatelé namítají, že společnosti I. nemohla činností druhého stěžovatele vzniknout škoda, neboť v důsledku pokračování smluvního vztahu s ZP po roce 2008 bylo návazné období pro tuto společnost ekonomicky úspěšné. Zcela nepodložená je proto i úvaha soudů o výši škody vzniklé stíhaným jednáním stěžovatelů, když městský soud svůj výrok o náhradě škody společnosti I. postavil právě jen na údajné fiktivnosti smluv. Nebylo přitom prokázáno, že by činnost stěžovatele neměla reálný charakter.

26. Jedním z důležitých důkazů byla nepochybně výpověď svědka H. Tento svědek přitom v přípravném řízení ještě v pozici obviněného učinil dne 10. 1. 2017 výpověď, která vyvrací konstrukci odsuzujícího rozsudku. Ke smlouvám o spolupráci se velmi podrobně vyjádřil, popsal jejich princip, výhodnost, uvedl, proč je podepsal, a za autora koncepce nových smluv, které následně byly akceptovány ZP, označil zcela jednoznačně druhého stěžovatele. Dokonce se vymezil vůči znaleckému posudku vypracovaném A. P., jehož cílem bylo navodit dojem, že finanční prostředky byly vyplaceny druhému stěžovateli neoprávněně. Jak ale podle stěžovatelů potvrdil svědek H., ještě v pozici obviněného, ve své stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 23. 11. 2016, měl druhý stěžovatel na tyto prostředky nárok na základě provizní smlouvy. Obecné soudy výpověď svědka H. z přípravného řízení i stížnost ignorovaly. Namísto toho staví své závěry na jeho výpovědi z hlavního líčení, v níž došlo k posunu. Zejména na jejím základě jeho výpovědi z hlavního líčení překvalifikovaly skutek z trestného činu zpronevěry na trestný čin podvodu. Svědek H. sice u hlavního líčení potvrdil, že druhý stěžovatel přišel s naprosto zásadním nápadem, díky kterému byla nabídka I. pro ZP akceptovatelná, ale již si konkrétně nevzpomněl na smlouvy o spolupráci, tj. na to, co si ještě v přípravném řízení velmi dobře pamatoval a dopodrobna popisoval. Ve své výpovědi v hlavním líčení navíc společnost F. zaměnil za subjekty poskytující společnosti I. registraci pojištěnců. V odůvodnění soudních rozhodnutí absentuje jakýkoli popis vysvětlující, proč svědek v přípravném řízení oproti hlavnímu líčení vypovídal v těch nejzásadnějších pasážích odlišně. Opakovaný výslech svědka H. by umožnil napravit nepřesnou interpretaci jeho výpovědi z hlavního líčení.

27. Dále uvádějí, že vrchní soud nevyhověl jejich návrhům na doplnění dokazování spočívajícím ve výslechu svědků, aniž by tento postup odpovídajícím a dostatečným

způsobem odůvodnil. Svou výpověď by svědci H. a M. potvrdili, že jednáním prvního stěžovatele při podpisu smluv se společností F. nebyli uvedeni v omyl a znali jejich obsah. Akcionáři I., již zmínění svědci H. a M., jakož i svědci M. O. a M. C. by potvrdili, že druhý stěžovatel pro společnost I. odváděl významnou činnost a že jeho roli vnímali jako důležitou pro pokračování projektu I. ve ZP. Svědek H., bývalý nadřízený druhého stěžovatele ve ZP, mohl popsat detailní znalost stěžovatele o poměrech ve ZP a jejích požadavcích na funkcionality systému I. Mohl se také vyjádřit k tomu, že s ohledem na stagnaci projektu I. by bez změny koncepce nedošlo k prodloužení smluvního vztahu mezi ZP a I. a projekt I. by byl pravděpodobně ukončen v roce 2009. Tyto důkazní návrhy byly podle stěžovatelů zamítnuty bez řádného odůvodnění. Dodávají, že Nejvyšší soud postup vrchního soudu potvrdil navzdory tomu, že sám na nedostatky odůvodnění poukázal. Napadená rozhodnutí jsou zatížena nepřezkoumatelností a naplňují pojem opomenutých důkazů, čímž bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy. Závěrem ústavní stížnosti první stěžovatel poukázal na společné prohlášení akcionářů a zakladatelů společnosti I., svědků H., O. a C., kteří poté, co se dozvěděli, že stěžovatel byl pravomocně odsouzen za trestný čin podvodu, se proti odsuzujícímu rozsudku vymezili. V něm tyto osoby prohlásily, že se necítí být podvedeny jednáním prvního stěžovatele, že jim žádná škoda způsobena nebyla a že odsouzením muselo dojít k omylu.

28. Druhý stěžovatel nakonec uvádí, že obecné soudy nezvážíly otázku časové působnosti trestních předpisů, ač tato, s ohledem na datum uskutečnění údajného podvodného jednání, měla být komplexně posouzena. Nepoužití ustanovení o časové působnosti či jejich nesprávné posouzení je porušením práva zaručeného v čl. 40 odst. 6 Listiny a čl. 7 odst. 1 Úmluvy. Městský soud se otázky časové působnosti nevěnoval, ačkoli jednání druhého stěžovatele spočívající v pomoci ke spáchání trestného činu podvodu mělo být završeno již dne 10. 9. 2008, kdy měli být členové statutárního orgánu společnosti I. prvním stěžovatelem za pomoci druhého stěžovatele uvedeni v omyl a měli podepsat údajně fiktivní smlouvy se společností F. Přiřítané jednání obviněných tak spadá do účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění účinném do 31. 12. 2009 (dále jen „trestní zákon z roku 1961“). To, že poté byla společnosti F. hrazena fakturace společností I., je již jen důsledkem uvedeného jednání. Nelze hovořit ani o pokračování v trestném činu či jednotlivých dílčích útocích pachatele ve smyslu § 116 tr. zákoníku. Jednání stěžovatelů mělo být posouzeno podle trestního zákona z roku 1961, a úprava v trestním zákoníku měla být použita jen za předpokladu, že by byla shledána příznivější, tedy pokud by její ustanovení jako celek skýtala příznivější výsledek než právo dřívější. Při použití § 88 odst. 1 trestního zákona z roku 1961 by připadala v úvahu mírnější právní kvalifikace jednání stěžovatele podle § 250 odst. 3 trestního zákona z roku 1961 s trestní sazbou 2 až 8 let trestu odnětí svobody.

IV.

Vyjádření účastníků řízení

29. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 9. 3. 2022 zdůraznil, že není třetí instancí přezkoumávající skutkový stav věci v celé šíři. Těžiště dokazování leží v řízení před soudem prvního stupně, jehož skutkové závěry může doplňovat, popřípadě korigovat toliko odvolací soud prostředky k tomu určenými zákonem. Nejvyšší soud se zabýval tím, zda soudy nižšího stupně nepochybily naprosto markantním a křiklavým způsobem narážejícím na limity práv spojených se spravedlivým procesem, jež jsou chráněny právními předpisy nejvyšší právní

síly. K takovému porušení může dojít i prostřednictvím nesprávné aplikace práva procesního, konkrétně nesprávnou realizací důkazního řízení, přičemž je možno rozlišit tři základní situace – opomenutý důkaz, nepřípustný důkaz a nedostatek návaznosti skutkových zjištění na provedené dokazování. Nejvyšší soud se zabýval námitkami procesní nepoužitelnosti výpovědi svědka H., námitkami extrémního nesouladu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy a námitkami opomenutých důkazů týkajících se opakovaných výslechnů a výslechnů nově uvedených svědků, které vznesli oba stěžovatelé, aniž by je shledal důvodnými. Důvodnou není ani námitka druhého stěžovatele týkající se časové působnosti trestních předpisů, neboť na jednání stěžovatelů je třeba nahlížet jako na pokračující trestný čin. K námitce týkající se překvapivé změny právní kvalifikace Nejvyšší soud uvedl, že po celou dobu trvání řízení bylo jednáno o totožném skutku. Stěžovatelé ve své obhajobě pokryli i eventuální posouzení jejich jednání jakožto trestného činu podvodu, měli možnost uplatnit adekvátní obhajobu a případné návrhy na dokazování v odvolacím řízení.

30. K námitce, že Nejvyšší soud vycházel z vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k dovolání stěžovatelů, resp. se jím nechal inspirovat a přejal téměř doslovně některé pasáže do vlastního odůvodnění svého rozhodnutí, tento soud poznamenal, že bylo na jeho úvaze, jakým způsobem bude odůvodnění rozhodnutí strukturováno. Prvním stěžovatelem uvedené pasáže jsou podle Nejvyššího soudu pasážemi obecnými, nikoli argumentačními. Nejvyšší soud uznal, že nezaslal stěžovatelům vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství a nerespektoval tak postup uložený opatřením předsedy trestního kolegia. Přesto však je přesvědčen, že práva stěžovatelů byla zcela zachována. Nejvyšší soud by po uplynutí lhůty pro podání dovolání ostatně nemohl přihlídnout ani k případné replice stěžovatelů (odkázal na usnesení sp. zn. IV. ÚS 692/20 ze dne 21. 4. 2020). Nejvyšší soud uzavřel, že by ústavní stížnosti měly být odmítnuty.

31. Vrchní soud ve svém vyjádření ze dne 17. 2. 2022 odkázal na odůvodnění jím vydaného napadeného usnesení, v němž zaujal stanovisko k rozsahu provedeného dokazování, k návrhům na opakované provedení důkazů, resp. k provádění dalších důkazů, k procesní použitelnosti svědecké výpovědi svědka H., ke změně právní kvalifikace oproti obžalobě, k zachování totožnosti skutku, ke způsobu hodnocení důkazů soudem prvního stupně i dalším argumentům, které jsou obsahem obou podaných stížností. Namítá-li první stěžovatel záměnu v označení jednoho z doplnění svých odvolání, vrchní soud upozorňuje, že oběma stěžovateli byl postupně předkládán nestandardně vysoký počet obsahově velmi rozsáhlých doplnění odvolání, v nichž se některé argumenty zcela opakovaly, jiné byly precizovány a konkretizovány, někdy šlo o argumenty nové. Námitka procesní nepoužitelnosti výpovědi svědka H. byla vznesena až u veřejného zasedání. Vrchní soud se se všemi předloženými písemnostmi podrobně seznámil, pro účely rozhodnutí však s ohledem na zákonný požadavek stručného a jasného odůvodnění nemohl v celé šíři opakovat všechna tvrzení stěžovatelů. Rozhodné je, že dbal zásad podle § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu. Argumentace soudu k uplatněným námitkám by měla být svým rozsahem i obsahem relevantní významu těchto námitek. Přesahuje-li obhajoba zákonem stanovený rozsah zjišťovaných skutečností, pak tomu má odpovídat i argumentace k nim. Skutkové námitky stěžovatelů v odvolacím řízení směřovaly k „revizi“ již uzavřených, ucelených, logických a správných zjištění nalézacího soudu, aniž by byl pro nové „otevření“ dokazování zákonný důvod. Podle vrchního soudu ústavní stížnosti nejsou důvodné.

32. Městský soud ve svém vyjádření ze dne 15. 2. 2022 v plném rozsahu odkázal na obsah jím vydaného napadeného rozsudku. Ústavní stížnosti označil za nedůvodné.

33. Nejvyšší státní zástupce ve svém vyjádření ze dne 14. 3. 2023 setrval na argumentaci, kterou učinilo Nejvyšší státní zastupitelství v dovolacím řízení. Ve věci stěžovatelů nebyl důvod posuzovat jejich trestní odpovědnost z hlediska příznivosti jednotlivých úprav i podle trestního zákona z roku 1961 účinného do 31. 12. 2009. Stěžovatelé sice započali své podvodné jednání ještě za účinnosti trestního zákona roku 1961, součástí skutku ovšem evidentně bylo i pro vznik nepříznivého následku významné jednání, k němuž docházelo po nabytí účinnosti tr. zákoníku, konkrétně postupné vylákání finančních částek na základě nárokování smyšleného a nikdy nerealizovaného plnění, k němuž docházelo v návaznosti na uzavřené smlouvy i v roce 2010. Šlo o součást jednoho skutku, v němž souhrn všech jednotlivých kroků naplňuje skutkovou podstatu trestného činu podvodu. Ústavní východiska trestní odpovědnosti neporušuje výklad, podle něž je trestné samo vědomé opakované získávání prostředků využíváním něčího omylu, a to navíc nikoli pasivním vyčkáváním. Rovněž lze setrvat na právním názoru, že změna právní kvalifikace neměla za následek tzv. překvapivé rozhodnutí, z hlediska stěžovatelů nešlo o změnu k přísnějšímu ustanovení trestního zákoníku. Obhajoba nemohla být v důsledku neupozornění na změnu právní kvalifikace krácena a městský soud nepřistoupil k žádným zásadním změnám ve skutkových zjištěních. Již z průběhu dokazování a obsahu provedených důkazů vyplývá, že právní kvalifikace podle § 209 tr. zákoníku musela být v trestní věci zvažována. Této možnosti byla přizpůsobena také obhajoba. V trestním řízení nebylo zasaženo do práva stěžovatelů na spravedlivý proces. Nebyl dán extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy. Obecné soudy neopominuly důkazy a neporušily presumpci nevinny nebo zásadu *in dubio pro reo*. Napadeným rozhodnutím nelze vytknout nedostatečné odůvodnění. Nezaslal-li Nejvyšší soud k replice vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství, podle Nejvyššího státního zastupitelství může jít o chybu kolidující s právem na spravedlivý proces, jehož součástí je právo na kontradiktorní řízení. Toto právo nicméně nemá absolutní charakter a jeho rozsah se může lišit v závislosti na zvláštностech daného řízení. Podstatné je, zda neposkytnutí určité písemnosti mohlo mít vliv na výsledek sporu nebo zda zvolené právní řešení dávalo prostor pro další diskusi. Vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství takovýto zásadní argumentační význam nemělo. Ústavní stížnosti by měly být odmítnuty jako návrhy zjevně neopodstatněné.

34. Vrchní státní zástupkyně v Praze (dále jen „vrchní státní zástupkyně“) ve vyjádření ze dne 7. 3. 2022 poukázala na to, že s námitkami uplatněnými stěžovateli se ve svém rozhodnutí podrobně a pečlivě vypořádal již Nejvyšší soud. Napadená rozhodnutí naplňují požadavky § 2 odst. 6 trestního řádu a skutková a právní zjištění byla odvoditelná logickými postupy z obsahu provedených důkazů, kdy se také nepříčila požadavku pečlivého uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Nebyla porušena zásada *in dubio pro reo*, ani se soudy nedopustily pochybení spočívajícího v tzv. opomenutých důkazech nebo překvapivosti vydání rozhodnutí, jde-li o změnu právní kvalifikace. Ústavní stížnosti akcentují výhradně pochybení spočívající v tom, že nebyly provedeny opakované výslechy svědka H. s poukazem na rozpor v jeho výpovědi učiněné v postavení obviněného v přípravném řízení a v postavení svědka v hlavním líčení u městského soudu. Městský soud z povahy věci nemohl nijak konfrontovat svědka H. s jeho dříve učiněnou výpovědí jako obviněného a směrodatná pro rozhodnutí musela být až jeho výpověď učiněná v hlavním líčení před městským soudem. Navíc stěžovatelé nevzali v úvahu, že nalézací soud při

zjišťování skutkového stavu týkajícího se obsahu smluv mezi společnostmi I. a F. získal informace i z jiných důkazů. K námitce překvapivosti změny právní kvalifikace vrchní státní zástupkyně poukázala na závěr Nejvyššího soudu, že po celou dobu bylo v řízení před soudem jednáno o totožném skutku, a stěžovatelé v jimi uplatňované obhajobě pokryli i eventuální posouzení jejich jednání jakožto trestného činu podvodu. Stejně tak měli možnost uplatnit adekvátní obhajobu. Namítají-li stěžovatelé, že Nejvyšší soud jim neumožnil podat repliku k vyjádření nejvyššího státního zástupce, jehož doslovné pasáže použil v napadeném usnesení, tento postup nemohl stěžovatele nijak znevýhodnit. Ústavní stížnosti by měly být odmítnuty jako návrhy zjevně neopodstatněné.

35. Poškozená S. p. e. d. se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila. Marné uplynutí této lhůty mělo za následek, že se tato společnost vzdala postavení vedlejšího účastníka podle § 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, což je následek, o němž byla tato společnost ve výzvě k vyjádření se v souladu s § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb., poučena.

36. První stěžovatel ve své replice ze dne 4. 4. 2022 poukazuje na nesprávnost argumentace Nejvyššího soudu, že k textu repliky k vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství by s ohledem na uplynutí lhůty k dovolání nemohl přihlídnout. Tato argumentace je v kontextu namítaného nesprávná a popírá jakýkoli smysl podaných replik. Jejich smyslem nemá být doplnění podaného dovolání, ale reakce na vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství způsobilé ovlivnit rozhodnutí Nejvyššího soudu. Poukaz Nejvyššího státního zastupitelství na absenci nových skutečností v tomto vyjádření považuje stěžovatel za nesprávný. Argumentace v tomto vyjádření je nová již proto, že reaguje na dovolání, a nelze vyloučit, že mohla ovlivnit rozhodnutí Nejvyššího soudu.

37. K námitkám vrchního soudu první stěžovatel poukazuje na to, že své odvolání nedoplňoval samoučelně. Nejprve podal velmi podrobné odvolání, které obsahovalo veškeré odvolací námitky. Následně je doplnil podáním ze dne 2. 6. 2020, v jehož příloze soudu předložil odpověď svědka H. na dotaz obhajoby. Ve druhém doplnění ze dne 11. 9. 2020 se zaměřil na porušení práv v souvislosti se změnou právní kvalifikace trestného činu. Vrchní soud se k podstatě námitky poukazující na vynechání doplnění odvolání ze dne 2. 6. 2020 vůbec nevyjadřuje. V předložených opomenutých důkazech přitom svědek H. tvrdí, že jeho výpověď z hlavního líčení byla městským soudem nesprávně interpretována a že pravdivé jsou jeho výpovědi z přípravného řízení, které konstrukci odsuzujícího rozsudku vyvrací. Teprve ve vyjádření vrchní státní zástupkyně se konečně objevuje vůbec první vyjádření orgánů činných v trestním řízení, které zdůrazňuje, že svědek H. vypověděl a vyjadřoval se diametrálně odlišně od výpovědi v hlavním líčení. Jeho výpověď z přípravného řízení i další listinné důkazy měly soudy zohlednit. Není zřejmé, z jakého důvodu měla být směrodatná jen výpověď svědka H. učiněná v hlavním líčení před městským soudem. Důkazy, které byly s touto výpovědí v rozporu, byly při hodnocení vynechány.

38. K námitce neoznámení možné změny kvalifikace první stěžovatel namítá, že postup trestních soudů byl rozporný s požadavky Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), na str. 17 ústavní stížnosti odkazuje např. na rozsudek ESLP ve věci *Pélissier a Sassi proti Francii* ze dne 25. 03. 1999, stížnost č. 2544/94, rozsudek *Sadak a další proti Turecku* ze dne 17. 7. 2001, stížnost č. 29900/96, 29901/96, 29902/96 and 29903/96,

i Ústavního soudu (zde odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 645/16 ze dne 4. 12. 2017, nález sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004, usnesení sp. zn. IV ÚS 826/07 ze dne 14. 11. 2007 a usnesení sp. zn. III ÚS 3674/19 ze dne 19. 5. 2020). Tvrdí, že při své obhajobě si stěžovatel možnosti změny kvalifikace nebyl vědom a neuvažoval o ní, což vyplývá i z jeho podrobných návrhů na doplnění dokazování učiněných až v odvolacím řízení poté, co se stěžovatel o změně právní kvalifikace dozvěděl. Argument účastníků o jakémsi povědomí o případné změně právní kvalifikace před městským soudem je podle prvního stěžovatele bezpředmětný. První stěžovatel tvrdí, že nemohl na změnu kvalifikace řádně reagovat ani v odvolacím řízení, neboť odvolacímu soudu nepřísluší nahrazovat postup městského soudu, a skutková zjištění je oprávněn korigovat jen v limitované míře. Ve svém odvolání na tuto změnu reagoval, podrobně rozvedl, jakým směrem by vedl svou obhajobu, a učinil řadu důkazních návrhů, které ale vrchní soud odmítl. I z replikovaných podle prvního stěžovatele vyjádření plyne, že si soudy na věc vytvořily předem názor o vině stěžovatele a tomuto názoru podřídily způsob hodnocení důkazů a způsob, jakým se vypořádávají se zjevnými pochybeními v podobě porušení zásady kontradiktornosti a porušení práva zaručeného čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy.

39. Druhý stěžovatel se ve své replice ze dne 6. 4. 2022 vrátil k námitce porušení čl. 6 odst. 3 písm. a), b) Úmluvy, které mu zaručuje právo být neprodleně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu a měl tak přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby. Obviněný musí být o změně právní kvalifikace stíhaného jednání vyrozuměn a mít tak možnost přizpůsobit ji svou obhajobu. Městský soud tímto způsobem nepostupoval a vrchní soud a Nejvyšší soud tuto argumentaci nevzaly v potaz. Ve svých vyjádřeních ji navíc interpretují v rozporu s jejím obsahem a zdůrazňují totožnost skutku, kterou však druhý stěžovatel nerozporoval. Nelze akceptovat tvrzení, že obhajoba se s ohledem na průběh hlavního líčení „samovolně“ změně právní kvalifikace přizpůsobila. Podle druhého stěžovatele jde o účelový závěr, vedený snahou zlehčit závažnost pochybení v postupu obecných soudů. Obhajoba obou stěžovatelů směřovala k vyvrácení obvinění, že došlo k protiprávnímu přisvojení cizí věci, což bylo následně také vyvráceno. Až v návaznosti na tuto skutečnost městský soud změnil právní kvalifikaci stíhaného skutku na trestný čin podvodu. Trestný čin zpronevěry a trestný čin podvodu mají výrazně odlišný charakter. Druhý stěžovatel dovozuje, že mu nelze klást k tíži, že před městským soudem přizpůsobil svou obhajobu jemu známé právní kvalifikaci skutku a nerozšířoval ji. Ani v odvolacím řízení mu přitom nebyl dán sebemenší prostor, aby prokázal, že nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu. Právo druhého stěžovatele na kontradiktornost řízení bylo podle jeho názoru porušeno nezasláním vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství k replice. Smysl vyjádření Nejvyššího soudu druhému stěžovateli, podle jeho repliky, uniká. Na jednu stranu totiž dovolací soud konstatuje, že povinnost zasílat dovolatelům takovéto vyjádření je stanovena vnitřním předpisem, na druhou stranu následně uvádí, že k případným replikám dovolatelů k těmto vyjádřením se při rozhodovací činnosti dovolacího soudu nepřihlíží. Bylo-li by tomu tak, svědčí to podle druhého stěžovatele o výrazném systémovém nedostatku porušujícím kontradiktornost řízení. K dalším bodům vyjádření soudů a státního zastupitelství druhý stěžovatel odkazuje na obsah své ústavní stížnosti.

Předpoklady řízení před Ústavním soudem

40. Ústavní soud je k projednání návrhů příslušný. Ústavní stížnosti byly podány oprávněnými navrhovateli, jsou přípustné (stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byly podány včas a splňují i všechny zákonem stanovené náležitosti. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

VI.

Vlastní posouzení

41. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přezkoumává rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod.

42. Stěžovatelé byli napadeným rozsudkem městského soudu uznáni vinnými spácháním trestného činu. Ústavní soud proto posuzoval, zda obecné soudy při rozhodování o vině a trestu respektovaly ústavní záruky spravedlivého procesu vztahující se k trestnímu řízení. Při vypořádání jednotlivých námitek stěžovatelů vždy zohlednil, zda tyto jsou způsobilé zpochybnit výsledek trestního řízení jako celek. Ani v trestním řízení totiž nelze s každým případným pochybením spojovat závěr o porušení základních práv osoby, proti níž je toto řízení vedeno.

A)

Kontradiktornost řízení - Obecná východiska

43. Ústavní soud se předně zabýval námitkou stěžovatelů, podle nichž byla v řízení před Nejvyšším soudem porušena zásada rovnosti účastníků řízení a princip kontradiktornosti řízení. Stěžovatelé nemohli na obsah vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství k jejich dovolání reagovat ještě před rozhodnutím Nejvyššího soudu, neboť jim nebylo zasláno k replice.

44. Součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné ústavně přikázaná kontradiktornost řízení, tj. právo všech účastníků řízení rovnocenně procesně působit na rozhodující soudní orgán plynoucí z čl. 37 odst. 3 Listiny, přičemž dané ustanovení Listiny je aplikovatelné na všechny druhy soudního řízení včetně řízení trestního [viz např. náleze sp. zn. I. ÚS 569/05 ze dne 11. 5. 2006 (N 100/41 SbNU 293)]. Byť je postavení státního zástupce a obviněného zejména v přípravném řízení odlišné od postavení stran civilního sporu, musí při jakémkoli soudním rozhodování v trestním řízení fakticky docházet k naplnění procesní rovnosti těchto účastníků. Jen tak lze vnímat proces jako férový. Stejně je i v trestním řízení nutno důsledně naplňovat právo se vyjádřit zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny. Toto základní právo je podle dřívějšího výkladu Ústavního soudu [viz např. náleze ze dne 14. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 2025/10 ze dne 14. 10. 2010 (N 210/59 SbNU 69) nebo náleze sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. 6. 2005 (N 129/37 SbNU 629)] i výkladu ESLP (viz např. rozsudek ve věci *Vokoun proti České republice* ze dne 3. 7. 2008, stížnost č. 20728/05, § 25) třeba chápat nejen jako možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům a předložit skutečnosti nutné k obhájení svých

nároků, ale také jako právo být seznámen s každým podáním nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a k těmto mít také možnost se vyjádřit.

45. Evropský soud pro lidská práva obě výše popsaná práva jako součást spravedlivého procesu formuluje a explicitně je rozlišuje např. v rozsudku ve věci *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. 2. 1997, stížnost č. 18990/91. V této věci podle ESLP nedošlo k porušení kontradiktornosti, respektive práva na rovnost zbraní, neboť autorem dokumentu, s nímž nebyli účastníci seznámeni, byl soud prvního stupně (Kantonsgericht), jenž sám nebyl účastníkem řízení před Federálním soudem, a podle ESLP jej nebylo možné považovat za „oponenta“ žádného z účastníků řízení (*Nideröst-Huber proti Švýcarsku*, op. cit, § 23). V citovaném rozsudku však zároveň ESLP konstatoval porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (práva na vyjádření), neboť spravedlivý proces implikuje také právo na to vědět o všech procesních dokumentech a mít možnost se k nim vyjádřit (*Nideröst-Huber proti Švýcarsku*, op. cit, § 24). V rozsudku *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ESLP konstatuje, že vyjádření soudu prvního stupně pouze reagovalo na kritiku jeho rozhodnutí vyjádřenou v opravném prostředku, neobsahovalo žádné nové argumenty, které by již nebyly součástí napadeného rozhodnutí, bylo v rozsahu jedné strany, ale přesto podle ESLP obsahovalo odůvodněné stanovisko k obsahu odvolání, když v něm byl závěr, že by odvolání mělo být odmítnuto (*Nideröst-Huber proti Švýcarsku*, op. cit, §§ 25 a 26). ESLP uzavřel, že zkoumat vliv, který mělo vyjádření soudu prvního stupně, je bezvýznamné, a dodal, že vzhledem k tomu, že šlo o vyjádření soudu, důkladně obeznámeného se spisem, který se předtím zabýval meritem věci, je nepravděpodobné, že by k vyjádření Federální soud nepřihlédl. Tím spíše pak podle ESLP bylo třeba dát účastníkům příležitost se vyjádřit. V opačném případě je podle závěru ESLP v sázce důvěra účastníka řízení ve fungování justice, která je mj. založena právě na možnosti vyjádřit se ke každému dokumentu, který je součástí spisu (*Nideröst-Huber proti Švýcarsku*, op. cit, §§ 27 a 29).

46. Podle ESLP „*pojmem spravedlivého procesu zahrnuje také právo na kontradiktorní řízení, podle kterého musí mít účastníci nejen příležitost předložit každý důkaz nutný k tomu, aby obhájili svá tvrzení, ale také musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit*“ (srov. rozsudek ve věci *Kysilková a Kysilka proti České republice* ze dne 10. 2. 2011, stížnost č. 17273/03, § 36; nebo rozsudek ve věci *Krčmář a ostatní proti České republice* ze dne 3. 3. 2000, stížnost č. 35376/97, § 40).

47. Princip rovnosti účastníků řízení a související zásada kontradiktornosti řízení se v trestním řízení uplatní také při rozhodování o dovolání. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že nezaslání vyjádření státního zástupce dovolateli k replice, nebylo-li dovolacím soudem rozhodnuto ve prospěch dovolatele, může mít za následek porušení základního práva na soudní ochranu [např. nález sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016 (N 80/81 SbNU 349)]. Vždy je rozhodný obsah daného vyjádření v kontextu dosavadního průběhu řízení. Nepostačuje, bude-li nezaslání vyjádření z hlediska výsledku dovolacího soudu toliko pochybením formální povahy. Podobně rozlišující náhled na jednotlivé případy má i ESLP ve své recentní judikatuře, např. v rozsudku ve věci *Adamčo proti Slovensku* ze dne 12. 11. 2019, stížnost č. 45084/14, dovodil, že k porušení práv obviněného (čl. 6 Úmluvy) dochází, nejsou-li mu k dalšímu vyjádření zaslána vyjádření státního zástupce v odvolacím a dovolacím řízení (ve věci sám státní zástupce podal odvolání proti rozsudku nalézacího soudu) a tato vyjádření přitom směřují k zvrácení soudního rozhodnutí. V této věci ESLP také zdůraznil, že

rozhodující je, že stěžovatelův opravný prostředek byl z části neúspěšný, a že nezaslaná vyjádření obsahovala úvahy o stěžovatelově neúspěšném návrhu (*Adamčo proti Slovensku*, op cit., § 49). Obdobně pak v rozsudku *Janáček proti České republice* ze dne 2. 2. 2023, stížnost č. 9634/17, ESLP konstatoval, že pokud vyjádření neodkazovala pouze na předchozí rozhodnutí vydaná v dané věci, ale šla nad rámec odůvodnění těchto rozhodnutí, měl stěžovatel legitimní zájem se k nim vyjádřit.

48. Ústavní soud tedy zjišťoval, co bylo obsahem vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství, a zda se stěžovatelé skutečně neměli možnost k němu vyjádřit.

B)

Kontradiktornost řízení - Aplikace na projednávaný případ

49. Z vyžádaného spisu vedeného městským soudem jakož i vyjádření Nejvyššího soudu vyplývá, že vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství nebylo zasláno stěžovatelům k případné replice. Již v této skutečnosti lze spatřovat porušení povinnosti Nejvyššího soudu, která vyplývá z principu rovnosti účastníků řízení a zásady kontradiktornosti řízení, byť není v trestním řádu formulována výslovně. Ústavní soud proto posuzoval, zda toto pochybení znamenalo také porušení odpovídajících základních práv stěžovatelů.

50. Pro posouzení je nutné stručně shrnout obsah vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství. Nejprve se Nejvyšší státní zastupitelství v odst. 13–17 vyjadřuje k časové působnosti trestních předpisů, aplikovaných ve věci prvního a druhého stěžovatele, reaguje i na absenci odůvodnění k otázce aplikace trestního předpisu v rozsudku nalézacího soudu. Dále Nejvyšší státní zastupitelství v odst. 18–22 reaguje na námitku dovolatelů o porušení jejich práva na spravedlivý proces v důsledku změny právní kvalifikace při absenci poučení o možnosti odlišného právního posouzení a související námitku překvapivosti rozhodnutí. V odst. 23–26 Nejvyšší státní zastupitelství rozporuje namítanou nepřezkoumatelnost (nedostatečné odůvodnění) rozhodnutí odvolacího soudu. Vyjadřuje se zde (v odst. 27–28) i k namítanému extrémnímu nesouladu mezi skutkovými závěry a obsahem provedených důkazů. Stručně se vypořádává i s námitkou použití absolutně neúčinného důkazu, výpovědi svědka H. (odst. 29) a v odst. 30–34 se vyjadřuje k tomu, zda v projednávané věci bylo možné aplikovat zákaz sebeobviňování. V odst. 35–37 se Nejvyšší státní zastupitelství věnuje provedenímu dokazování a shledává, že řízení nebylo zatíženo vadou v podobě tzv. opomenutých důkazů. Dále se zabývá důvody, proč stěžovatelům nebyl uložen druh trestu, který zákon nepřipouští, když rozporuje stěžovateli tvrzenou nedobytnost trestu (odst. 38–49) a vyjadřuje se i k výměře uloženého trestu a jeho přiměřenosti (odst. 50 a 51). Závěrem se vyjadřuje k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. l) trestního řádu a dovozuje, že odvolání obviněných bylo řádně přezkoumáno za dodržení všech zákonných podmínek (odst. 52 a 53) a navrhuje, aby dovolání byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu.

51. Nelze přisvědčit vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k projednávaným ústavním stížnostem, podle něhož neposkytnutí předmětného vyjádření nemohlo mít vliv na výsledek sporu, resp. že zvolené právní řešení nedávalo žádný prostor pro další diskusi (bod 34 tohoto nálezu). Z vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství k dovolání totiž vyplývá, že jeho argumentace nezahrnovala jen obecné teoretické závěry nebo

reprodukcí argumentace, které již byly v řízení před soudy nižších stupňů uplatněny. Teprve v tomto vyjádření je navíc podrobně reagováno na námitky týkající se absence posouzení časové působnosti trestních zákonů a uložení nedobytného trestu, přičemž tyto závěry mohly být zohledněny i Nejvyšším soudem. Hlavní však v projednávané věci je, že státní zástupce (jiná strana trestního řízení) konkrétně rozporuje dovolací námitky obviněných (odst. 13–53 vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství) a navrhuje, aby byla jejich dovolání odmítnuta podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu (odst. 54 vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství). Mimořádný opravný prostředek stěžovatelů byl neúspěšný a nezaslané vyjádření obsahovalo úvahy o (následně neúspěšných) dovolacích důvodech stěžovatelů (srov. *Adamčo proti Slovensku*, op cit., § 49), nezaslání vyjádření tak porušilo právo stěžovatelů na právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Porušeno bylo i právo stěžovatelů být seznámen s každým podáním nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a k těmto mít také možnost se vyjádřit, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

52. Zkoumat vliv, který mělo vyjádření státního zastupitelství, je za této situace bezvýznamné (srov. *Nideröst-Huber proti Švýcarsku*, op. cit., § 27). Nad rámec uvedeného však lze přisvědčit stěžovatelům, že Nejvyšší soud používá v napadeném usnesení i stejné pasáže, jako vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství (což ve vyjádření Nejvyšší soud i sám připouští). Dále je na místě uvést, že vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství obsahuje i reakci na námitky překvapivé změny právní kvalifikace skutku, námitky použití nesprávného právního předpisu z hlediska časové působnosti a námitky nedobytnosti uloženého peněžitého trestu, nesoucí argumenty, které dosud (před vyjádřením Nejvyššího státního zastupitelství) nebyly vzneseny. Tento závěr lze dovodit z toho, že se odvolací soud přímo k otázce uložení nedobytného trestu nevyjadřuje a k absenci posouzení časové působnosti trestních zákonů se vyjádřil velmi stručně (v jediném odst. 60 usnesení vrchního soudu), kdy toliko konstatoval, že neshledal důvod, pro který by se soud měl zabývat aplikací § 88 trestního zákona z roku 1961 účinného do 31. 12. 2009, už jenom z toho důvodu, že trestná činnost byla „ukončena“ roku 2010, tedy za účinnosti tr. zákoníku. Lze dodat, že Nejvyšší státní zastupitelství v této části vyjádření připouští, že je nutné se zabývat tím, zda předmětné jednání bylo dokončeno ještě před účinností trestního zákoníku nebo po ní (odst. 14). Dále Nejvyšší státní zastupitelství v odst. 15 podrobně rozebírá, proč byl před 1. 1. 2010 trestný čin podvodu dokonán, ale nikoliv dokončen. Skutečnost, že vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství obsahuje podrobnější argumentaci k tomuto dovolacímu důvodu plyne již z toho, že se k této výhradě vyjadřuje na třech stranách vyjádření (str. 4, 5 a 6 vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství). K uloženým trestům pak vrchní soud toliko obecně odkazuje na § 39 tr. zákoníku (odst. 62) a v odst. 63 napadeného usnesení uvádí, že „[v] posuzovaném případě je zřejmé, že obžalovaní způsobili svým jednáním škodu přesahující mnohonásobně hranici škody velkého rozsahu a přes jejich předchozí bezúhonnost a dobu, která uplynula od spáchání trestného činu, nejsou uloženy tresty odnětí svobody uložené při dolní hranici trestní sazby, v kombinaci s tresty peněžitými a tresty zákazy činnosti tak, jak je vyměřil soud I. stupně, tresty nepřiměřeně přísnými, které by odůvodňovaly zásah odvolacího soudu podle § 258 odst. 1 písm. e) tr. řádu.“ Vyjádření NSZ přitom k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu připouští, že městský soud zdůvodnil uložení peněžitého trestu veskrze obecně a formalisticky, a že si lze představit podrobnější odůvodnění naplnění podmínek pro uložení tohoto druhu trestu i bližší přiblížení podstatných okolností (odst. 43). Zároveň však dovozuje, že je zjevné, že městský soud, jako soud nalézací, zjistil o majetkových poměrech stěžovatelů mnohem více, než výslovně uvedl

v odůvodnění rozsudku (odst. 45). Dále (v odst. 46 a 47) státní zástupce podrobně popisuje majetkové poměry obou stěžovatelů, tedy jejich příjmy, podíly v obchodních společnostech, další movitý i nemovitý majetek a rodinné poměry. V odst. 48 již státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství dospěl k předpokladu, že byť se uvedené skutečnosti o majetkových poměrech stěžovatelů neobjevily v odůvodnění odsuzujícího rozsudku, musel se jimi soud řídit při stanovení výše denní sazby peněžitého trestu. Zároveň je třeba dodat, že se vrchní soud, jako soud odvolací, přímo k nedobytnosti nevyjádřil, argumenty odůvodňující neuložení nedobytného trestu se objevuje až ve vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství, jež tudíž obsahuje argumentaci, ke které se stěžovatelé neměli v řízení možnost vyjádřit.

53. Pokud Nejvyšší soud relativizuje význam vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství z hlediska uplatňování procesních práv stěžovatelů, pak se s tímto právním názorem Ústavní soud ve světle výše uvedené judikatury ESLP (*Adamčo proti Slovensku, Nideröst-Huber proti Švýcarsku* a v obdobné situaci lze navíc odkázat i na závěry ESLP ve věci *Janáček proti České republice*) nemůže ztotožnit. Účelem případné repliky k vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství by nebylo rozšiřování dovolacích důvodů, nýbrž možnost stěžovatelů vyjádřit se k argumentaci jiné strany trestního řízení, která reaguje na jimi podaná dovolání a může být zvažována Nejvyšším soudem při jeho rozhodování. Ostatně pokud by dovolatel nemohl na vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství reagovat, zaslání tohoto vyjádření by postrádalo jakýkoli význam. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016, na dovolací řízení není možné nahlížet jako na prostor pro autoritativní doktrinární výklady sporných právních otázek, nýbrž jde primárně o řízení soudní, ve kterém soud nalézá právo v aktivní součinnosti se stranami řízení v souladu s principy rovnosti stran a kontradiktornosti řízení. Argumentace stran je pro posuzování dovolání zcela klíčová a nenahraditelná, a proto musí být stranám dán adekvátní prostor pro vyjádření a reakci na stěžejní argumenty protistran. Nezaslání vyjádření státního zástupce k dovolání k replice obhajobě je porušením základního práva na soudní ochranu a spravedlivý proces a v projednávané věci představuje porušení práva prvního a druhého stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny.

54. Úkolem Nejvyššího soudu bude v dovolacím řízení dát stěžovatelům příležitost přednést své námitky vůči vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k jejich dovolání a (i ve světle jejich případné repliky) opětovně posoudit dovolací argumentaci stěžovatelů.

C)

Další námitky stěžovatelů

55. Kromě toho, že bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jehož respektování vyžadovalo, aby stěžovatelům byla poskytnuta příležitost seznámit se s písemným vyjádřením Nejvyššího státního zastupitelství a předložit k němu jejich stanovisko, Ústavní soud dále dospěl k závěru, že právo stěžovatelů na spravedlivý proces bylo porušeno tím, že se Nejvyšší soud řádně nevypořádal s dovolacími námitkami stěžovatelů, uplatněnými v dovolání, např. pokud jde o námitku stěžovatelů, že mělo dojít k porušení jejich práva na spravedlivý proces v důsledku změny právní kvalifikace. Jak Nejvyšší soud sám v napadeném rozhodnutí konstatuje, „[p]okud soud dojde ke zjištění, že zde přichází do úvahy změna právní kvalifikace stíhaného jednání, je nutno dát obžalovanému

možnost na takovou situaci reagovat. V tomto směru obviněný odkázal rovněž na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu a odbornou literaturu.“ V napadeném rozhodnutí Nejvyššího soudu však již 1) není uvedeno, na jakou judikaturu ESLP stěžovatel odkazuje a 2) Nejvyšší soud k závěrům ESLP ve vztahu ke změně kvalifikace a tvrzenému porušení čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy, jež oba stěžovatelé ve svých dovoláních namítají, se vůbec nevyjadřuje.

56. První stěžovatel ve svém dovolání (č. l. 7502) odkazoval na rozsudek ESLP ve věci *Pélissier a Sassi proti Francii* ze dne 25. 03. 1999, stížnost č. 25444/94 a rozsudek *Sadak a další proti Turecku* ze dne 17. 7. 2001, stížnost č. 29900/96, 29901/96, 29902/96 a 29903/96) i rozhodnutí Ústavního soudu (zde odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 645/16 ze dne 4. 12. 2017, nález sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 a usnesení sp. zn. IV ÚS 826/07 ze dne 14. 11. 2007). Na závěry rozsudků *Pélissier a Sassi proti Francii* a *Sadak a další proti Turecku* odkazuje i druhý stěžovatel, který v dovolání dovozuje (č. l. 7517), že z výše uvedené judikatury ESLP plyne, že obviněný musí být upozorněn na změnu právní kvalifikace skutku tak, aby mohl včas a účinně změnit způsob své obhajoby, že není přípustné, aby se o takové změně dozvěděl až poslední den soudního jednání, či dokonce z rozsudku samotného, s tím, že informace týkající se obvinění musí být detailní, včetně toho, jaká právní kvalifikace je tomuto skutku přisuzována. Ve věci *Pélissier a Sassi proti Francii* i věci *Sadak a další proti Turecku* ESLP dovodil porušení čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy ve vztahu ke spravedlivému procesu.

57. K vypořádání námítky Nejvyšší soud (str. 28 napadeného usnesení NS) uvádí, že tzv. překvapivé rozhodnutí může porušovat ve smyslu judikatury Ústavního soudu právo na spravedlivý proces a dodává, že se jedná se o rozhodnutí, jehož skutkové či právní závěry jsou do té míry odlišné, že účastník řízení vzhledem k dosavadnímu průběhu projednávání věci nemohl takové rozhodnutí předpokládat (nemohl ho anticipovat) a v důsledku toho vůči němu nemohl uplatnit nezbytnou obhajobu (odkazuje k tomu na nález sp. zn. IV. ÚS 544/98 ze dne 4. 8. 1999, nález sp. zn. III. ÚS 93/99 ze dne 27. 5. 1999 a nález sp. zn. I. ÚS 2669/09 ze dne 25. 11. 2009). Tyto nálezy Ústavního soudu, na které Nejvyšší soud odkazuje, se však přímo se závěry stěžovateli odkazovaných rozhodnutí ESLP nevypořádávají, ani je nezmiňují, nezabývají se požadavky plynoucími z čl. 6 odst. 3 písm. a) a b), první dva z nich se navíc týkají řízení před civilními soudy.

58. Nejvyšší soud k námitce stěžovatelů uvedl, že „obsah závěrečných řečí jejich obhájců v hlavním líčení dne 10. 12. 2019, kdy se oba vyjadřovali ke klíčovým skutkovým závěrům pro posouzení jejich jednání jako trestného činu podvodu, a to jak způsobení škody společnosti I., tak vědomosti, resp. uvedení v omyl statutárních orgánů společnosti I.“ (odkázal na protokol o hlavním líčení ze dne 10. 12. 2019, č. l. 7261–7269). Ústavní soud upozorňuje, že z obsahu závěrečných řečí přímo neplyne, že by se obhájci vyjadřovali ke skutkové podstatě trestného činu podvodu, a že rozhodující pro posouzení uplatněné námítky porušení čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy bude posouzení toho, zda stěžovatelé byli seznámeni s povahou a důvodem obvinění, a zda měli přiměřený prostor k přípravě své obhajoby.

59. Z námitek stěžovatelů není podle Ústavního soudu pochyb o tom, že po celou dobu trvání řízení bylo jednáno o totožném skutku, avšak Nejvyšší soud by v řízení o dovolání stěžovatelů měl blíže vysvětlit, z čeho dovozuje závěr, že stěžovatelé ve své obhajobě pokryli i eventuální posouzení jejich jednání jakožto trestného činu podvodu a měli možnost uplatnit

adekvátní obhajobu a případné návrhy na dokazování v odvolacím řízení. Tyto dvě podmínky budou klíčové pro posouzení, zda v řízení byly dodrženy požadavky plynoucí z judikatury ESLP. Vadou rozhodnutí je tak i to, že se Nejvyšší soud s námitkami stěžovatelů, odkazujícími v dovolání na závěry ESLP, a jejich tvrzení o porušení čl. 6 Úmluvy, řádně nevypořádal.

60. Ve věci *Pélissier a Sassi proti Francii*, na kterou stěžovatelé již v dovolání odkazovali, měl ESLP, zasedající ve velkém senátu, za to, že k porušení čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy došlo, když odvolací soud změnil kvalifikaci trestného činu nezákonného úpadku na trestný čin napomáhání k nezákonnému úpadku, aniž o tomto obvinění byly obviněné osoby informovány. V této souvislosti ESLP posuzoval, zda si tyto osoby měly být možností, že by mohly být odsouzeny za nové obvinění, vědomy. S ohledem na rozdíly ve znacích skutkové podstaty, které měly být prokázány, ESLP shledal, že toto nové obvinění z napomáhání nepředstavovalo znak vlastní původnímu obvinění, které jim bylo známo od začátku řízení. Ačkoliv ESLP připustil, že mu nepříslušelo věcně posuzovat obhajobu, kterou by tyto osoby mohly uplatnit, kdyby měly možnost se k novému obvinění vyjádřit, poznamenal, že lze tvrdit, že obhajoba by se lišila. V důsledku toho měl soud při využití práva na změnu obvinění, které vnitrostátní právo přiznává, podle ESLP poskytnout obviněným možnost připravit si proti novému obvinění obhajobu.

61. Lze dodat, že se otázkou změny kvalifikace trestného činu ve vztahu k právům obviněných zabývá ve věci C-175/22 i Soudní dvůr Evropské unie v řízení o předběžné otázce předložené bulharským specializovaným trestním soudem, týkající se výkladu směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení (dále jen „směrnice 2012/13/EU“) spolu s článkem 47 Listiny základních práv Evropské unie. Generální advokátka Tamara Čápetá ve stanovisku předneseném dne 25. května 2023 k věci C-175/22 odkazuje na celou řadu rozhodnutí ESLP (*D. M. T. a D. K. I. proti Bulharsku*, ze dne 24. 7. 2012, stížnost č. 29476/06, *Block proti Maďarsku*, rozsudek ze dne 25. 1. 2011, stížnost č. 56282/09, *Penev proti Bulharsku*, rozsudek ze dne 7. 1. 2010, stížnost č. 20494/04, *Seliverstov proti Rusku*, rozsudek ze dne 25. 9. 2008, stížnost č. 19692/02, *I. H. a další proti Rakousku*, rozsudek ze dne 20. 4. 2006, stížnost č. 42780/98, včetně stěžovateli citovaných rozhodnutí, např. *Pélissier a Sassi proti Francii*), z nichž dovozuje, že spravedlivý proces je zajištěn v situacích, kdy se znaky skutkové podstaty původního a nově kvalifikovaného trestného činu shodují, a to i v případech, že obviněná osoba není před vynesemím rozsudku o změně kvalifikace trestného činu informována (srov. bod 64 stanoviska Generální advokátky k věci C-175/22). Závěrem stanovisko Generální advokátky navrhuje, aby čl. 6 odst. 4 směrnice 2012/13/EU Soudní dvůr Evropské unie vyložil v tom smyslu, že pokud se znaky skutkové podstaty původního a nově kvalifikovaného trestného činu neshodují, brání vnitrostátnímu právu, které obviněné osobě neumožňuje, aby se poté, co byla informována o změně kvalifikace trestného činu, proti nově kvalifikovanému trestnému činu bránila, i s tím, že skutečnost, že nová právní kvalifikace nezahrnuje přísnější trest, tento výklad nezpochybňuje (srov. bod 76 stanoviska Generální advokátky k věci C-175/22).

62. Kromě rozhodnutí zmiňovaných ve výše uvedeném stanovisku Generální advokátky však lze poukázat i na další závěry ESLP, které by mohly vést v projednávané věci prvního a druhého stěžovatele k tomu, že čl. 6 odst. 3 porušen nebyl. V rozsudku *Dallos proti Maďarsku*, rozsudek ze dne 1. 3. 2001, stížnost č. 29082/95 či *Sipavičius proti Litvě* ze dne 21. 2. 2002, stížnost č. 49093/99, ESLP neshledal porušení čl. 6 Úmluvy za podmínky, že po

změně kvalifikace následovalo řízení před odvolacím či dovolacím soudem, ve kterém došlo k celkovému přezkumu věci obviněného, a to z procesní i hmotněprávní stránky věci. K takovému závěru dospěl, pokud soud kromě nastudování spisu a vyjádření stran, nechal ústně vyjádřit obhájce a státního zástupce na veřejném zasedání Nejvyššího soudu, který mohl i sám změnit rozhodnutí o vině stěžovatele (srov. *Dallos proti Maďarsku*, op. cit., § 50). Ve věci *Sipavičius proti Litvě* pak ESLP přihlédl k tomu, že obviněný měl právo napadnout své (překvalifikované) odsouzení z hlediska všech relevantních právních a skutkových aspektů před odvolacím soudem, který vyslechl strany při ústním odvolacím jednání a přezkoumal stížnosti žalobce týkající se překvalifikování obvinění z procesního i hmotněprávního hlediska. Poukázal i na skutečnost, že rozhodnutí o trestním odsouzení nabylo právní moci až po rozhodnutí odvolacího soudu, a dodal, že neúspěch stěžovatelova odvolání a dovolání nevede k závěru, že by opravné prostředky nebyly schopné napravit případné nedostatky řízení před soudem prvního stupně (*Sipavičius proti Litvě*, op. cit., § 31). Lze tak uzavřít, že úkolem Nejvyššího soudu v dalším řízení rovněž bude to, aby se řádně vypořádal s dovolací argumentací stěžovatelů, s tím, že by měl zohlednit i výše uvedené závěry Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k námitce porušení čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Úmluvy.

VII. Závěr

63. Tím, že Nejvyšší soud nezaslal stěžovatelům k replice vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství, které obsahovalo úvahy o dovolacích důvodech stěžovatelů a návrh na odmítnutí jejich dovolání, bylo porušeno právo prvního a druhého stěžovatele na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, i jejich právo být seznámen s každým podáním nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a k těmto mít také možnost se vyjádřit, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny. Právo stěžovatelů na soudní ochranu, zaručené článkem 36 odst. 1 Listiny, bylo porušeno i tím, že se Nejvyšší soud řádně nevypořádal s jejich dovolací argumentací.

64. Z důvodů procesní ekonomie, jakožto i s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů však Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil pouze usnesení Nejvyššího soudu, jehož zrušením se otevírá prostor k novému projednání stížnostních námitek stěžovatelů dovolacím soudem i jejich vyjádření k argumentaci Nejvyššího státního zastupitelství. V dalším řízení tak stěžovatelé budou moci uplatnit i ostatní své námitky, jejichž posouzení Ústavním soudem by bylo v tuto chvíli procesně předčasné. Ochrana ústavnosti není a ani z povahy věci nemůže být pouze úkolem Ústavního soudu, nýbrž je úkolem všech orgánů veřejné moci. Ústavní soud naopak představuje v daném ohledu *ultima ratio*, institucionální mechanismus, jenž má nastoupit tehdy a jen tehdy, pokud užití jiných prostředků právního řádu nepřichází v úvahu. Ve zbytku, tj. ve vztahu k rozsudku městského a vrchního soudu, proto Ústavní soud ústavní stížnost odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. listopadu 2023

III. ÚS 2300/21

Jiří Zemánek
předseda senátu